

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

[Tractatus de attributis, de visione beatifica, de scientia Dei ac de ejus
voluntate et providentia]

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. An in Deo sit necessariò ponenda Providentiâ, & ad quæ illa se
expendat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77132)

DISPUTATIO VIII.

De Providentia Dei.

Ad quaestionem 22. prima partis

DE Providentia divina eleganter & eruditè disserunt SS. Patres, Ambrosius, lib. 1. offic. cap. 13. Nissenus lib. 8. phisic. Nianzenus duplici carmine de providentia, Chrysostomus homil. 9. ad populum, & in libris de Providentia. Damascenus lib. 1. de fide orthodoxa cap. 27 usque ad 30. Augustinus 5. de civit. cap. 9. 10. & 11. Theodoretus in sermonibus de providentia, & Salvianus in octo libris quos de ea eleganti stylo conscripsit. De hoc etiam divinito attributo agit S. Thomas cum Magistro in 1. 2. 2. 3. Tertio contra gent. cap. 74. & sequentibus. Quaestione 5. de verit. & hic quaest. 22. Nos etiam breviter & succinctè in hac disputatone de illa disseremus, & quæ Sancti illi Patres, elegantia ac fusiori stylo tradunt, ad ordinem & methodum scholasticam reducemus.

A cio libertatis, dixerunt quod providentia non est de his quæ sub sunt libero arbitrio, scilicet de electionibus, sed quod illa solum refertur ad exteriores eventus.

Utergò hi errores efficaciter confutentur, breviter demonstrandum est, Primò in Deo esse providentiam. Secundò illam esse perfectam, & se extendere non solum ad species rerum, sed etiam ad individua, quamvis corruptibilia; & numerum imperfectorum etiam animalium, ab æterno esse à Deo præordinatum, & prædefinitum. Tertio non solum res naturales & necessarias, sed etiam contingentes & liberas, divinæ subesse providentiæ, eamque illarum libertatem & contingentiam non destruet, sed astruere.

§. I.

Ostenditur perfectam esse in Deo rerum creaturarum providentiam.

DEo primò, stando tam principis fidei, quàm luminis naturalis, negari non posse, 2 esse in Deo providentiam.

Probatur primò conclusio ex variis Scripturæ testimoniis. Dicitur enim Sapientiae 7 Attingit à sine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Et cap. 14. Tua autem Pater providentia gubernat. Matth. 6 Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pater vester cælestis pascit illa. In Psalmis etiam sæpè fit mentio providentiæ & curæ quam Deus habet creaturarum corruptibilium: Psal. 103. 106. 134. & aliis. Videatur Augustinus tam loco citato, quàm libro 5. de Genesi ad litteram c. 21.

Probatur secundò conclusio ex ipso nomine Dei, quod ut docet D. Thomas supra quæst. 13. art. 8. & 1. contra Gent. cap. 46. ab universali rerum omnium providentia fuit impositum; nam ut dicit Damascenus lib. 1. de fide cap. 11. hoc nomen *θεός*, quod secundum Græcos Deum significat, dicitur *ἀπὸ θεοῦ*, quod significat confidero, seu provideo Hinc aliqui ex antiquis Deum *πρόνοιας*, id est providentiam, appellabant, & Dionysius 10. de divin. nomin. ait Deitatem esse quæ omnia videt providentiâ & bonitate perfectâ.

Tertio demonstrari potest conclusio omnibus argumentis, quibus in Tractatu de attributis, 4 Dei existentiam ostendimus, ex illis enim etiam 1. art. 2. concluditur Dei providentia, ut rectè ait Nemesius lib. de facultate animæ c. 42. Unde merito Lactantius deridet Epicurum, quòd Deum esse dixerit, & tamen providentiam omnem negaverit. Quo enim, inquit, quid repugnantius dici possit non video. Etenim si est Deus, utique providens est ut Deus, nec aliter potest Divinitas tribui, nisi & præterita teneat, & præsentia sciat, & futura prospiciat. Cùm igitur providentiam sustulit, & Deum negavit: cùm autem Deum esse professus est, & providentiam simul esse concessit; alterum enim sine altero, nec esse prorsus nec intelligi potest. Quare non desunt alii qui merito credant, Epicurum verbis tantum & declinandæ solum invidiæ causâ, Deos admisisse quos prius negaverat: si enim rogaretur unde noverit Deum esse, quid aliud respondere posset, nisi ex ejus effectibus, Deum enim nemo vidit umquam: At ex iisdem effectibus noscat etiam Dei providentiam necesse est: Vel igitur nullus est Deus, vel est ali-

Qqq 3 qua

ARTICULVS I.

An in Deo sit necessariò ponenda Providentia, & ad quaella se extendat

Cetera divinam providentiam multipliciter Cetera erunt antiqui Philosophi. Quidam enim existimantes, omnia à casu & fortuna, vel ex necessitate, aut fortè cunditate naturæ provenire, providentiam omnino negarunt. Alii verò illam mutam & maneam fecerunt, concedentes Deo providentiam de rebus quantum ad earum species, non autem quantum ad individua quæ corruptibilia sunt. In quorum persona dicitur Job 21. Nubes latibulum ejus, & circa cardines cæli perambulabat; neque nostra considerat. In hoc errore fuisse Aristotelem, censent aliqui quos refert & sequitur Vazquez hic disp. 64. & 87. Sed oppositum sentit D. Thomas, tum supra quæst. 14. art. 1. ubi ait Philosophum non negasse Deo scientiam contingentium. Tum etiam 3. contra Gent. cap. 75. ubi postquam variis rationibus ostendit quòd providentia divina sit singularium contingentium, in fine capituli ait: Per hoc autem excluditur opinio quorundam, qui dixerunt quòd divina providentia non se extendit usque ad hæc singularia: quam quidem opinionem quidam Aristotelis componunt, licet ex verbis ejus haberi non possit.

Tertium errorem refert idem S. Doctor hic art. 2. ex Rabino Moysè, qui negabat Deo providentiam horum inferiorum, solis exceptis hominibus, propter similitudinem divinam quam participant.

Quartus denique error fuit Ciceronis, qui ut refert Augustinus, ubi supra, negavit Deo providentiam eorum quæ pendent à libero arbitrio, quia putabat eam pugnare cum libertate. Eundem errorem attribuit D. Thomas 3. contra Gent. cap. 89. Origeni, & quibusdam antiquis Philosophis, qui non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis causare possit, absque præjudi-

Tom. I.

qua providentia, quæ mundum istum moderetur & regat.

5. Quarta potest divina providentia probari ex ordine partium universi, & stabilitate ejusdem ordinis: Quod enim est à casu, est inordinatum, instabile, & inconstans: At mundi partes ordinatissimæ sunt, & hic ordo semper perseverat: Ergo mundus non à casu & fortuito, sed à sapientissimò aliquo gubernatore regitur. Quomodo (inquit Damascenus) adversantes natura, ignis dico & aqua, aeris & terra, in unius mundi complementum concurrissent ad invicem, & sine dissolutione perdurarent, nisi quæpià omnipotens virtus, & ea conjunxisset, & semper conservaret indissoluta. Eodem discursu utitur Athanasius libro contra Gentes, ubi fusè demonstrat, quod non posset ordo universi in tanta partium diversitate, imò pugna continua, permanere, nisi aliqua suprema intelligentia, summo consilio & sapientiâ, illi perpetuitati conluleret. Quod explicat exemplo civitatis, vel exercitus, in quibus non posset diu pax & tranquillitas conservari, nisi esset aliquis Princeps, vel Magistratus, qui omnes in officio contineret, & tali paci & tranquillitati prospiceret. Unde olim Aristoteles, vel quisquis est author libri de mundo, dixit, quærens quid sit Deus, ac definiens, *Hoc in mundo illum esse, quod in navi gubernator, quod in curru auriga, in choro prætor, dux in urbe, Imperator in exercitu.* Et Boëtius lib. 4. de consolat. sic Deum alloquitur:

*O qui perpetuâ mundum ratione gubernas:
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens, das cuncta moveri.*

6. Quinto, si Deus non haberet providentiam rerum, vel hoc esset, quia eas non cognosceret, vel quia eis providere non posset, vel quia nollet: Primum derogat ejus infinita sapientiâ, secundum ejus omnipotentiam, tertium ejus bonitati: Ergo est in Deo providentia. Unde Isaïæ 40. *Appendit tribus digitis in glebem terræ, quod Sancti Patres explicant de tribus illis attributis, potentia scilicet, sapientiâ, & bonitate, quæ perfectam providentiam perficiunt, & quæ sunt veluti tres digiti manûs Dei, quibus omnia ad extra operatur. Eandem providentiam olim Ægyptii per sceptrum cujus fastigium fulgentissimus oculus supereminet, representarunt: quia omnia quæ Deus infinita suâ virtute condidit, fulgentissimo suæ sapientiæ & providentiæ oculo lustrat, futuraque prospicit, præsentia intuetur, & præterita tenet.*

7. Sexto funditus evertitur religio, si nulla admittatur in Deo providentia, ut enim ait Lactantius de ira Dei cap. 8. *Si Deus nihil unquam boni tribuit, si colentium obsequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam stultum, quam templa adificare, sacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil assequamur? Et Cicero 1. de natura Deorum: Si Dii neque possunt nos juvare, nec volunt, nec curant omnino, quid ulios Dii immortalibus cultus, honores, preces exhibemus?*

8. Septimo dari providentiam evincit naturalis omnium inclinatio: in repentinis enim perurbationibus (ut rectè Nemesius) sine electione & deliberatione, Dei numen invocamus, velut naturâ nos sine doctrina ad Dei opem perducente. Vel ut egregiè Tertullianus: *Anima licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravæ conscripta,*

licet libidibus ac concupiscentiis evigorata, licet falsis Diis ex ancillata, cum tamen respicit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, & sanctorum suam patitur, Deum nominat, & quod Deus dederit, omnium vox est, iudicem quoque confestatur illum &c. Ergo ex instato quodam natura iopetu, Dei providentiam profitemur. Quidquid autem naturaliter quædamque rem insequitur (inquit Nemesius) in eo tanta vis est ad demonstrandum, ut contra dici nihil possit: Ergo nec contra Dei providentiam.

Demum suaderi potest conclusio triplici ratione D. Thomæ. Prima quam habet hic art. 2. sic potest proponi. In Deo reperitur ratio ordinis rerum in finem: Ergo & providentia. Patet Consequenter ex definitione Boëtii communiter recepta inter Theologos, quod scilicet Providentia sit ratio ordinis rerum in finem, in mente providentis existens, vel ut loquitur Boëtius: *Divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ cuncta disponit.* Antecedens verò probatur. Quidquid perfectionis & bonitatis est in creaturis, est in Deo, & à Deo, tanquam à causa prima: At in creaturis non tantum est perfectio & bonitas substantiæ rei, sed etiam ratio ordinis in suos fines, quæ bonum quoddam est: Ergo etiam hæc est à Deo tanquam à causa ordinante & cautante.

Secunda habetur infra quæst. 103. art. 1. ubi S. Doctor sic discursit: *Convenit summæ Dei bonitati quod res productas ad perfectum perducat: ultima autem perfectio uniuscujusque est in consecutione finis: Ergo ad divinam bonitatem pertinet, quod sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem perducat, quod est eas gubernare.*

Tertia quæ sumitur ex libro tertio contra Gentes, cap. 75. sic à D. Thoma proponitur. *Omnes res usæ secundæ in hoc quod cause existunt, divinam similitudinem consequuntur: invenitur autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habent eorum quæ producantur; sicut animalia naturaliter nutriunt fetus suos: Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit. Eandem rationem eleganter prosequitur Theodoretus serm. 1. de Providentiâ, his verbis: Cum omnia in nos rerum bonarum amor, ex illius bono amore descendit, ipse enim est fons & origo cunctarum. Et quia in ipso, ut scriptum est, vivimus, movemur & sumus: ab ipso utique affectum omnem quo pignora amamus, accipimus. Totus autem mundus, & totum humanum genus, pignus est Creatoris sui; & ideo ex hoc quoque affectu quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit, quantum ipse amaret pignora sua. Item Ambrosius lib. 1. de officiis cap. 13. *Quis operator (inquit) negligat operis sui curam? Quis deserat & delituet quod ipse condendum putavit? si injuria est regere, nonne major injuria est fecisse? Cum aliquid non fecisse, nulla injustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia.**

§. II.

Demonstratur providentiam Dei esse perfectissimam, illamque ad singularia, etiam corruptibilia, se extendere, & vilius etiam animalium numerum præordinare ac prædesinare.

Dico secundò: divina providentia non solum se extendit ad species rerum creaturam,

rum, sed etiam ad individua quæ corruptioni A
subiunt.

Probatur: nam ut alie pro more philosopha-
tur Angelicus Doctor hic art. 2. Cum agens a-
gat propter finem, tantum se extendit ordina-
tio effectuum in finem, quantum se extendit
causalitas primi agentis: causalitas autem Dei,
qui est primum agens, se extendit usque ad omnia
est, non solum quantum ad principia speciei,
sed etiam quantum ad individualia principia,
non solum incorruptibilia, sed etiam cor-
ruptibilia: Ergo ad illa etiam se extendit di-
vina providentia.

Secundo, Hæc est differentia inter cognitio-
nem speculativam & practicam, quod cognitio
speculativa, & ad ea quæ ipsam pertinent, per-
tinet in universali: ea verò quæ pertinent
ad operationem practicam, perficiuntur in par-
ticulari, nam finis speculativæ est veritas, quæ
per se in immaterialibus & universalibus
consistit; finis verò practicæ est operatio,
quæ est circa singularia. Unde medicus non cu-
rat hominem in universali, sed hunc hominem,
& ad hoc est tota scientia medicinæ ordinata:
constat autem, quod providentia ad practicam
cognitionem pertinet, cum sit ordinativa rerum
in finem: esset igitur imperfecta Dei providen-
tia, si in universalibus tantum constaret, & us-
que ad singularia non pertingeret.

Tertio, Cum providentia sit ordinativa re-
rum in finem, ad eam pertinere respicere non so-
lum fines, sed etiam ea quæ sunt ad finem: Sed
talis est ordo in comparatione rerum, ut acci-
dentia sint propter substantias quibus perfici-
untur, materia propter formam, & singularia
propter universalia, sed individua propter spe-
ciem conservationem: Ergo divinæ providentiæ
subiacent, non solum species rerum creaturarum,
sed etiam singularia, nedum incorruptibilia &
necessaria, sed etiam corruptibilia & contin-
gentia.

Denique, ut ibidem discurret Angelicus Do-
ctor, stulta est providentia alicujus, qui non cu-
rat ea sine quibus ea quæ curat non possunt esse:
constat autem quod si omnia particularia defi-
cerent, quod universalia eorum remanere non
possent: si igitur Deus universalia tantum curat,
singularia verò omnino derelinquit, stulta &
imperfecta erit ejus providentia.

Dico tertio: Deum suam infinitam providenti-
am, ab æterno præordinasse & prædefinivisse, non
solum species, sed etiam numerum vilissimorum
animalium: puta pulicum, muscarum, & simi-
lium, quæ ex putri materia generantur. Est con-
tra Bellarminum & Joannem Marianam lib. 2.
de morte & immortalitate cap. 23. qui (ut refert
Sylvius in opusculo de primo motore) docent
num erum culicum, pulicum, muscarum, ver-
minum, & aliorum imperfectorum animalium,
non esse ab æterno à Deo præordinatum, &
prædefinitum.

Nostra tamen conclusio est omnino certa, nec
videtur posse negari sine præjudicio fidei: omnia
enim quæ Deus in tempore producit, ab æterno
sua infinita providentiâ præordinavit & præ-
definivit; nam operatur omnia secundum consilium vo-
luntatis suæ, ut dicit Apostolus: Atqui Deus om-
nia animalia quantumcumque vilia & imperfecta,
producit & causat in tempore, non solum
quantum ad speciem, sed etiam quantum ad nu-
merum: est enim creator omnium visibilium &

invisibilium, ut contra Manichæos in primo
Symboli articulo profertur Ecclesia: Ergo illo-
rum speciem & numerum, suam infinitam provi-
dentiâ, ab æterno præordinavit & prædefinivit.

Hanc rationem tangit S. Thomas 3. contra
Gentes cap. 94. his verbis: Cum Deus sit omnium
existentium causa, rebus omnibus conferens esse, o-
porteret quod sua providentiâ ordo res omnes complectatur;
& quod Deus sue sapientiæ præmeditatione sem-
piternâ, omnia ordinet, quantumcumque minima vi-
deantur. Unde Christus Matth. 6. & 10. & Lucæ
11. ita commendat nobis Dei providentiâ, ut
doceat, nec volatilia cæli, nec hortorum lilia;
nec fœnum agri, nec capillos capitis, exemptos
esse à Dei cura & providentiâ; ad eum nec unum
eorum cadat aut pereat sine voluntate Patris.

Hinc Hieronymus in vita Pauli Eremitæ, Anto-
nium sic orantem inducit: Deus sine cujus nutu, *Sont.*
nec folium arboris defluit, nec unus passer in terram *231.*
cadit, da illis sicut tu scis. Et Prosper libro senten-
tiarum ex Augustino: Cum Salvator dicit unum
passerem non cadere in terram sine voluntate Dei, &
quod fœnum agri, quod post paululum mittendum est
in etibani, ipse tamen formet ac vestiat: nonne
confirmat, non solum istam mundi partem, rebus mor-
talibus & corruptibilibus deputatam, verum etiam
vilissimas ejus abjectissimasque particulas, divinam
providentiâ regi; ne fortuitis perturbari motibus,
ea quorum causas comprehendere non possumus, asti-
memus? Cui consonat illud quod habet ipse

Augustinus in libro 10. de Civitate cap. 14.
ubi refert sententiam Plotini Platonici, qui
providentiâ Dei, vsque ad hæc terrena & ima
peringere, flosculorum, atque foliorum pulchritu-
dine, comprobatur: que omnia quasi abjecta & ve-
locissimè pereuntia, decentissimos formarum suarum
numeros habere non posse confirmat, nisi inde for-
mentur, ubi forma intelligibilis, & incommutabilis
simul habens omnia perseverat. Et lib. 1. cap. 22.
demonstrat in rebus etiam minimis mirum in
modum divinam sapientiâ & providen-
tiam relucere: Deus (inquit) ita artifex est
magnus in magnis, ut minor non sit in parvis, que
parva, non granditate, que nulla est, sed artificis
sapientiâ metienda sunt: sicut in specie visibilis ho-
minis, si unum radatur supercilium, quam propemodum
nihil corporis, & quam multum detrahatur pul-
chritudini, quoniam non mole constat, sed paritate
ac dimensione membrorum. Addit hæc non minus
conferre ad perfectionem universi, quam maxi-
ma, nobisque esse utilissima. Unde Manichæos
divinorum operum vituperatores, initio ejus-
dem capituli, sic retundit: Nec attendunt (in-
quit) quam in suis locis naturisque vigeant (hæc
minima) pulchroque ordine disponantur, quantum-
que universitati rerum, suis portionibus, decoris, tan-
quam in communem rem publicam conferant, vel no-
bis ipsis, si eis congruenter atque scienter utamur, com-
moditatis attribuant; ita ut venena ipsa qua per in-
convenientiam perniciose sunt, convenienter adhi-
bita, in salubria medicamenta vertantur. Demum
Bernardus in Tractatu de libero arbitrio lo-
quens de providentiâ Dei, ait quod attingit à
fine usque ad finem, hoc est à summo cælo, usque ad
inferiores partes terra, & à maximo Angelo usque ad
vilissimum vermiculum.

Ratio etiâ id tuadet: Cum enim divina provi-
dentiâ duo includat, & esse causam rerum, & eas
ordinare in finem, sub utraque ratione infinita est:
Ergo sicut in quantum est causa, non est limita-
ta ad aliquod genus entis, sed est causativa en-
tis in

vis in quantum ens: Ergo quidquid est ens quocumque modo, sub illa continetur sub utraque ratione, & quatenus causativa est, & quatenus gubernativa. Ita paucis verbis, sed efficacissimis, D. Thomas 3. contra Gent. cap. 92. probat nihil accidere posse homini, præter divinam providentiam, quæ (inquit) est gubernativa, sicut factiva entis in quantum ens, unde oportet quod omnia sub se contineat.

§. III.

Demonstratur divinam Providentiam, ad res humanas, liberas, & contingentes se extendere; nec tamen earum libertatem aut contingentiam tollere.

Dico quartò: Deus non solum habet providentiam rerum naturalium, sed etiam humanarum & contingentium; eamque non destrui, sed potius aliter illarum contingentiam & libertatem.

19 Probatur prima pars contra Ciceronem, qui ut inquit S. Thomas hic art. 2. ad 4. *Res humanas de quibus consistimus, divina providentia subtrahit.* In primis enim quantum aliqua sunt in universo nobiliora, tanto plus participant ordinis in quo bonum universi consistit. Si igitur res naturales, & quoad substantiam, & quoad operationem, cadunt sub ordine divinæ Providentiæ, multo magis homo cum operationibus suis.

Deinde, Quæ sunt propinquiora fini, magis sub ordine continentur qui est ad finem, quam remotiora, quia illis mediis alia ordinantur ad finem: Sed homines, eorumque operationes, propinquius ordinantur ad Deum sicut ad finem, quam actiones aliarum rerum naturalium: Ergo magis subeunt ordinem divinæ providentiæ, quam res naturales.

Præterea, Gubernatio divinæ providentiæ ex amore divino provenit, quo Deus tanquam prima causa res a se factas, & a se dependentes amat. Quantum ergo Deus aliqua majori amore prosequitur, tanto magis sub ejus providentiâ cadunt: certum est autem quod magis homines amat, quam res naturales, ut patet ex effectu, quia potiora eis bona contulit: Igitur specialem habet de illis curam & providentiam. Unde Hieronymus: *Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes.*

Denique, Deus curam & providentiam habet eorum quorum est causa, ut constat ex supra dictis: Atqui Deus est causa non solum rerum naturalium, sed etiam liberarum & contingentium: Ergo earum curam & providentiam habet.

20 Quod autem illa non destruat, sed potius astringat earum libertatem & contingentiam, multipliciter demonstrari potest. In primis enim, ut arguit D. Thomas hic art. 4. in argumento sed contra: Corrupte naturam rerum non est divinæ providentiæ, ut inquit Dionysius cap. 4. de divin. nom. Hoc autem habet quarundam rerum natura, ut liberè & contingenter operentur: Ergo divina providentia rerum libertatem & contingentiam non tollit, sed ut ait Augustinus: *Sic administrat omnia quæ creavit, ut etiam ipsa propriis exercere & agere motus sinat.*

21 Secundò, ut dicitur idem Doctor Angelicus

3. contra Gentes cap. 72. Operatio providentiæ quæ Deus operatur in rebus, non excludit causas secundas, sed per eas impletur, in quantum agunt virtute Dei: Ex causis autem proximis aliqui effectus dicuntur necessarii, vel contingentes, non autem ex remotis causis, nam fructificatio plantæ est effectus contingens, propter causam proximam quæ est vis germinativa, quæ potest impediri & deficere, quamvis causa remota, scilicet Sol, sit causa ex necessitate agens. Cùm igitur inter causas proximas multe sint quæ deficere possunt, non omnes effectus qui providentiæ subduntur, erunt necessarii, sed plurimi contingentes.

B Tertiò, Ad divinam providentiam pertinet, ut rebus utatur secundum modum earum (inquit idem S. Doctor capite sequenti, ratione secundâ) Modus autem agendi cujuslibet rei, consequitur formam ejus quæ est principium actionis: Forma verò per quam agit voluntas agens, non est determinata; agit enim voluntas per formam apprehensam ab intellectu (nam bonum apprehensum movet voluntatem ut ejus objectum) intellectus autem non habet unam formam effectus determinatam, sed de ratione ejus est ut multitudinem formarum comprehendat, & propter hoc voluntas multiformis effectus producere potest: Non igitur ad rationem providentiæ pertinet, quod excludat libertatem voluntatis.

Dentiq; providentiâ divina, ut ibidem inquit S. Thomas, est multiplicativa bonorum in rebus gubernatis; Illud ergo per quod multa bona subtraherentur à rebus, non pertinet ad providentiam: si autem libertas voluntatis tolleretur, multa bona subtraherentur; tolleretur enim laus virtutis humanæ, quæ nulla est, si homo liberè non agat: tolleretur etiam justitia præmiantis & punientis, si non liberè homo ageret bonum vel malum: cessaret etiam circumscriptio in consiliis, quæ de his quæ ex necessitate aguntur fructus tentarentur: Esset igitur contra providentiæ rationem, si subtraheretur voluntatis libertas. Hinc est quod Sapientiæ 8. divina Sapientiâ attingere dicitur *ad finem usque, ad finem fortiter* (quia infallibiliter propositum finem consequitur, & disponere omnia suaviter: quia nec rerum contingentiam, nec humanam voluntatis libertatem determinatione impedit, sed potius efficit: movet enim & applicat res omnes creatas ad operandum, & conformiter ad earum naturam & conditionem. Siquidem determinat res naturales ad unum per modum naturæ, & sine indifferentia & potentia ad oppositum, ut exigit illarum naturæ & inclinatio. Liberas verò ad unum per modum liberi, ut exposcit illarum conditio: id est sub indifferentia objectiva judicii, quæ est proxima radix libertatis, & retinendo semper potentiam ad oppositum. Et in hoc sensu verificatur illud Ecclesiastici 15. *Deus ab initio constituit hominem in manu consilii sui*: quatenus scilicet, ei non præfigitur virtus operativa, determinativa ad unum, sicut rebus naturalibus, ut explicat D. Thomas hic art. 2. ad 4. Ex hoc etiam intelliges illud Sapient. 12. *Tu autem Denominator virtutis cum tranquillitate* (sive ut habet versio Græca, *in tranquillitate*) *judicas*; & cum magna reverentia disponis nos. Divina enim providentia de nobis cum magna reverentia, tranquillitate, & suavitate disponit, quatenus nullam nobis infert necessitatem, vel coactionem, sed nos movet & applicat ad agendum

dum conformiter ad nostram naturam & conditionem, servando omnia jura libertatis creaturæ modo explicato, & magis exponendo Tractatu sequenti, ubi de concordia creatæ libertatis cum divina providentia & prædestinatione, fusè agemus.

§. IV.

Impiorum fallacia & cavillationes contra divinam Providentiam evertuntur.

Objicies primò: In Deo non est sollicitudo: Ergo nec providentia. Patet Consequentiā, quia providentia necessario exigit sollicitudinem de rebus provis. Antecedens autem probatur. Sollicitudo est causa laboris & anxietatis: Deus, cum sit summè beatus, horum non est capax: Ergo nec sollicitudinis.

Respondeo ex D. Thoma hic art. 1. ad 1. in Deo reperiri providentiam, sicut & prudentiam, & scientiam, quantum ad id quod perfectionis & utilitatis est, & secundum quod intelligit, dirigit, & gubernat, seclusis imperfectionibus inquisitionis, consultationis, sollicitudinis &c. Quæ repetuntur in nobis ex imperfectione nostri intellectus. In cuius rei typum vidit Jacob scalam cuius culmen cælum pertingebat, ipsumque Deum scalam innixum: non quòd ex mundi regimine, qui per hanc scalam significatur, quasi fatigatus super eam requiesceret, & vires immitturas reciperet: sed quòd absque ulla turbatione & sollicitudine, totus semper rerum omnium gubernationi incumbat, totusque in hominum salute invigilet. Innixus scala apparet (inquit Augustinus) ut scalam teneat & regat. Inmittitur scala, non ut quiescat, sed ut operis sui, mundi regimini totus incumbere videatur.

Objicies secundo: Ad providentiam perfectissimam, qualis est divina, pertinet fovete & prosequi bonum, & fugate malum: At Deus, cum possit, non fugat malum à creaturis, sed potius illud intendit, vel saltem permittit: Ergo non habet de illis providentiam.

Respondeo cum eodem D. Thoma hic art. 2. ad 2. & 3. contra Gentes cap. 71. aliter judicandum esse de provitore particulari, qui habet curam vel providentiam alicujus rei particularis, & de eo qui habet providentiam universalem. Priore enim fugat mala & defectus rerum de quibus providet, quantum potest: quia sic exigit bonitas & perfectio rei. Secundus verò permittit mala & defectus in aliquibus particularibus, propter bonum totius, ad cuius conservationem principaliter attendit. Ut enim egregie insinuat idem S. Doctor loco citat. contra Gentes: Multa bona sunt in rebus, quæ nisi mala essent, locum non haberent. Sicut non esset patientia justorum, si non esset malignitas persecutorum; nec esset locus justitie vindicative, si delicta non essent. In rebus etiam naturæ alibi, non esset unius generatio, nisi esset alterius corruptio: Si ergo malum tot aliter ab universitate rerum per divinam providentiam excluderetur, oporteret etiam bonorum multitudinem diminui. Ad id intra: quod si malum à quibusdam partibus universi subtraheretur, multum depriveret perfectionem universi, cuius pulchritudo ex ordinata bonorum & malorum adunatione confurgit, dum mala ex bonis deficientibus proveniunt, & venenex eis quadam bona consequuntur ex providentia gubernantis: sicut & sicut interpositio, facit cantilenam esse suavem.

Tom. 1.

A Unde Isaiæ 40. juxta editionem Septuaginta Interpretum dicitur, Deus profert numerosè seculum, id est cum harmonia & concentu providentiæ suavissimo, ut explicat Augustinus Epistolâ 28. subdens: si homo faciendi carminis artifex, novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis, pulcherrimè currat ac transeat: quanto magis Deus, cujus sapientia per quam fecit omnia, longè omnibus artibus præferenda est, nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia, quæ tanquam syllaba ac verba, ad particulas hujus sæculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, vel brevius, vel productius, quàm modulatio præcognita & præfinita deposcit, præterire permittit? Quibus verbis eleganter declarat, defectus tam naturales quàm morales, quas divina providentia permittit in rebus creatis contingere, ad perfectionem, decorem, & pulchritudinem unversi conducere, & ex permixtione bonorum & malorum, mirabilem resultare divinæ providentiæ harmoniam & concentum. Quod etiam lepidè explicat lib. 11. de civit. cap. 18. his verbis: Neque enim Deus ullum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum usibus commodaret, atque ita ordinem seculorum, tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret. Antitheta enim quæ appellantur, in ornamento elocutionis sunt decentissima, quæ latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur contrapposita. Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermone pulchritudinem reddunt: ita velut quadam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione, sæculi pulchritudo componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum malum est, & contra mortem vita: Sic contra pium peccator. Et sic intueri in omnia opera Altissimi bina & bina, unum contra unum. In hac ergo contrariorum combinatione & consociatione, mirum in modum elucet divina sapientia & providentia, quæ res planè dissonas & oppositas, ita conjungit & combinat, ut non contrariæ & dissonæ, sed consonæ & connaturales videantur, ideòque unum sine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtum componitur ex quatuor elementis, inter quæ ignis pugnat contra aquam, aër contra terram. Sic aqua, id est humidum pingue, alit ignem sibi contrarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic materia, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physices, & cuiusque rei naturalis principia. Sic picturæ venustas ex umbræ & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Mulices harmonia ex dissona unum vocum consonantia dulcius concinit. Sic demum in Medicina præstantissima pharmaca ex rebus venenatis, inter se congruâ commixtione temperatis, conficiuntur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boëtius 4. de consolat. metro 6. elegantissimis versibus docet, quod pulchritudo nitet totius naturæ vultus, ex adventantium concordia discordia, dissimiliumque uniformi difformitate, & quòd plura quæ sunt inter se congrua & pugnantia, vires suas vicissim frangendo, & sese aliquatenus corrumendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam salutis & ornamento.

Rr

Hac

Hac concordia temporat equis
 Elementa modis, ut pugnantia
 Vicibus cedant humida siccis,
 Iungantq; fidem frigora flammis,
 Pendulus ignis surgat in altum.
 Terræq; graves pondere sidant.
 Iisdem causis vere repenti
 Spirat florifer annus odores,
 Aestas Cererem fervida siccât,
 Hyemem defluus irrigat imber.
 Hæc temperies alit ac profert
 Quidquid vitam spirat in orbe:
 Eadem rapiens condit, & aufert
 Obitu mergens orta supremo.

A temperamento sui corporis, vim pabuli nocentia evitent.

S. V.

Alia obiectio solvitur, & varia assignantur rationes, cur boni & sancti viri mala & infortunia nonnunquam accidant.

Objicies quartò: Si mundus divinâ providentiâ regitur, cur bonis & sanctis viris, qui sunt Dei amici, & ipsi charissimi, tot mala & infortunia sæpe accidunt? Cur paupertate, miseriis, & arumnis opprimuntur, dum mali & perverſi ducunt in bonis dies suos, & honoribus, voluptatibus, ac divitiis affluunt? Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui pravariuntur, & iniquè agunt? Jeremia 10. Cur taces devorante tempore iustorem se? Abacuc, 1.

Eadem cogitatio & querimonia olim in mentem Ovidii reberat, dum mortem Tribuli desiebat, & dicebat.

Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasto.
 Sollicitor nullos esse putare Deo.

Respondet etiam in tribulationibus iustorem mirum in modum divinam relucere providentiam, ut passim docent SS. Patres, variæque & egregias rationes assignant. In primis enim Augustinus ait, quod tribulatio compellit nolentem, erudit ignorantem, custodit virtutem, protegit infirmantem, excitat torpentem, humiliat superbentem, purgat poenitentem, coronat innocentem, Subdit Gregorius: Sicut unguenta, nisi commota, realiter latius nesciunt, & sicut aromata fragrantiam suam, non nisi cum incenduntur expandunt: ita sancti viri omne quod de virtutibus redoles, in tribulationibus immotesunt. Addit, quod electi sui ad se pergentibus, Dominus hujus mundi iter asperum facit, hæc dum quisque vita presentis requit, quasi via amenitate pascitur, magis cum diu pergerit, quam citius pervenire delectet: ne dum oblectatur in via, obliviscatur quod desiderabat in patria. Quod brevius Augustinus his verbis expressit: Ideò Deus felicitatibus terrenis amaritudines miscet, ut illa curatur felicitas, cuius dulcedo non est fallax.

Aliam in Moralibus insinuat Gregorius rationem, ait enim, Electorum desideria dum premuntur adversitate, proficiunt: sicut ignis flatu premitur ut crescat, & unde quasi exinguitur, inde magis roboratur. Unde Hilaritis: Sicut olim crepantibus diluvii fluctibus arca submersa ferebatur, & tandem proceliarum victrix, requievit super montem Armenia: non distari modo Ecclesia, dum exercetur floret, dum opprimitur crescit, dum contemnitur proficit, dum ceditur vincit: palmaeq; instat alitè inclinata relurgit, juxta illud Alciati:

Nititur in pondus palma, & consurgit in altum.

Quò magis & premitur, hoc magis tollit onus. E contra verò prosperitas, teste Chrysostomo, Noverca virtutis est, & animum hominis emollit, frangit, & in legitimitatem ac torporem relolvit. Omnia enim quæ superflua sunt, nocent (inquit Seneca) segetes nimia sterunt ubertas, rami onere franguntur, ad maturitatem non pervenit nimia succulentitas. Idem quoque animus event, quos immoderata prosperitas rumpit, quæ non tantum in aliorum injuriam, sed etiam in suam utuntur.

Denum, ut ait Chrysologus, In adificatione templi, omnes lapides prius malleis tundebantur, ne in illorum positione sonitus mallei audiretur, nec in horreo Domini reponitur granum, donec flagellis

28. Objicies tertio: Si totum quod in hoc mundo est, curâ & providentiâ, ac sapientiâ Dei regitur: unde proveniunt tot monstrorum horrendi & præter naturam partus, & tot creaturæ homini molesta & perniciose; ut culices, pulices, muscæ, serpentes, venena, & similia?

Cur genus horrifera profert natura ferarum: Et culices & muscas?

Lib. 3. Quid (inquit Ambrosius) cum utilibus etiam lethalia & perniciosa generantur: cum tritico conium? Quid inter alimenta vite noxium reperitur, & nisi pravifum fuerit, consuevit saluti nocere: inter alia quoque nutrimenta vite, helleborum deprehenditur; aconita quoque fallunt frequenter & discipiunt colligentem: &c.

29. Respondeo hæc omnia magis divinam providentiam commendare, quàm impugnare: nam, ut supra cum D. Thoma dicebamus, quamvis provisor particularis debeat impedire mala & defectus in rebus, provisor tamen universalis debet illa permittere in aliquibus particularibus, ne impediatur bonum universale cujus conservationem principaliter intendit. Unde si aliqua causa contingentes & defectibiles, per accidens, & ex debilitate virtutis activæ, vel ex indispositione materiæ, interdum sint dispositæ ad effectus monstrosos, & præter naturam producendos, non debet illas impedire.

Addo quòd, monstra suo modo conducunt ad decorem & pulchritudinem universi, & deserviunt ad manifestandam perfectionem & integritatem aliarum rerum, quæ magis relucet ex ipsorum deformitate: opposita enim juxta se posita magis elucescunt. Idem dicendum est de muscis, culicibus, serpentibus, & aliis animalibus imperfectis: illa enim participant aliquem gradum bonitatis & perfectionis, qui si deesset universo, non esset omnibus modis perfectum. Nam, ut inquit Isidorus, Si radas supercilium hominis, parvam rem demis, sed totius corporis ingeris fediratem. Ita & in universitate creatura est, si exiretum vermiculum naturâ malum dixeris, universæ creatura injuriam facis.

Idem docet D. Ambrosius loco citato, his verbis: Singula eorum quæ generantur è terris, specialem quandam rationem habent, quæ pro virili portione complent universæ pulchritudinem creaturæ. Alia ergo esui, alia potui, alia alii nascuntur usui: nihil vacat, nihil inane germinat terra, Quod tibi pukas inutile, aliis utile est; imò ipsum tibi frequenter alio est usu utile: quod escam non adjuvat, medicinam suggerit, & sæpe eadem quæ tibi noxia sunt, aribus aut feris innoxium ministrant pabulum. Denique sturni vescuntur conio, nec fraudi est eis, quoniam qualitate sui corporis, venenum succi leibalis evadunt. Helleborum autem periti loquuntur etiam esse & alimenta coturnicium, eò quòd naturæ ali quodam

Tu. cret.

Lib. 3. Ho. cam. cap. 9.

Lib. 1. de sum. mo. bono. cap. 11.

... animalibus, sicut de nobis. In quo etiam sensu intelligendum est id quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 9. Nunquid de bobus cura est Deo? ut explicat D. Thomas hic art. 2. ad 5.

Animalibus, sicut de nobis. In quo etiam sensu intelligendum est id quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 9. Nunquid de bobus cura est Deo? ut explicat D. Thomas hic art. 2. ad 5.

Tertio responderi potest cum Sylvio, loco supra citato, illum locum esse unum ex illis, quos ipsemet Hieronymus in libro contra Rufinum, dicit se in commentariis super Prophetas, non ex sua, sed ex aliorum sententia exposuisse.

Objicies secundo cum Bellarmino, & Mariana, testimonium D. Thomae quaest. sequenti art. 7. ubi ait: Licet Deus sciat numerum omnium individuorum, non tamen numerus vel boum, vel culicum, vel aliquorum hujusmodi, est praordinatus a Deo.

Respondeo illos Autores textum D. Thomae fideliter non referre, sed omittere unam particulam integritati sensus profus necessariam, & ex qua omnino pendet intelligentia doctrinae D. Thomae. Non enim absolute dicit Sanctus Doctor, quod numerus boum, vel culicum, vel aliquorum hujusmodi, non est praordinatus a Deo, sed quod non est per se praordinatus a Deo. Quae particula per se, valde notanda est: ex illa enim aperte colligitur, quod S. Thomas ibi solum intendit docere, quod sicut in universo quaedam sunt quae propter se providentur, in quibus essentialiter consistit perfectio universi, quaeque perpetuitatem habent, sicut & universum est perpetuum. Alia vero non providentur propter se, sed propter aliud, qualia sunt individua corruptibilia, quae perpetuitatem habere non possunt nisi in specie, quaeque licet praordinata sint & provisa, non tamen sunt provisa, nisi propter perpetuum esse speciei conservandum; cum contra ipsa species propter se sit provisa, ut per se pertinet ad perfectionem universi. Ita reproborum numerus est quidem a Deo praescitus & praefinitus, sed non per se, seu principaliter, sicut numerus praedestinatorum. Praedestinati enim a Deo praordinantur principaliter ad bonum universi, scilicet ad finem supernaturalem, seu ad gloriam Dei, quatenus beatitudinem consequuntur: reprobi vero solum secundario, quatenus sunt propter electos quibus omnia cooperantur in bonum, & quatenus ratione illorum manifestatur misericordia Dei in electis. Et ita clare mentem suam explicat S. Doctor quaest. 5. de verit. art. 3.

Objicies tertio: Ex providentia & cura tam vilium & imperfectorum animalium, qualia sunt culices, mulca, serpentes, vermiculi, & similia, vilesceret divina majestas; nam ut communiter dicitur: De minimis non curat Praetor. Unde Augustinus relatus a D. Thoma hic art. 3. ait: Melius est quadam nescire, quam scire, ut vilia: Ergo talis providentia non est in Deo ponenda.

Respondeo negando Antecedens, ut enim inquit S. Doctor ibidem in resp. ad 3. Licet nobis melius sit non cognoscere mala & vilia, in quantum per ea impeditur a consideratione aliquorum meliorum, non tamen Deo qui simul omnia uno intuitu videt. Et qui (ut inquit Dionysius) nec secundum visionem singulis se immittit, sed secundum unam causam continentiam, omnia scit.

Addo quod, tantum abest quod infinita Dei majestas, ex tam vilium & imperfectorum animalium cura vilescat, quin potius in illis, magis ejus infinita sapientia & potentia relucent, quam in aliis animalibus ingentis molis & magnitudinis.

R r r 2

videtur etiam potest Seneca in libro de providentia, ubi divina providentiae causam eleganter defendit, & plures egregias assignat rationes, cur bonis viris accidant mala in hac vita. In primis enim dicit: Cum videris bonos viros, aegros, laborare, sudare, per arduum ascendere, in malis autem lascivire, & voluptatibus fluere, cogita horum nos modesta delectari, verularumque horum nos disciplina trisiori contineri, horum aliam vitam. Idem tibi de Deo liqueat: bonum virtutis delicias non habet, experitur, indurat, sibi illum non parat. Quare multa bonis viris adversa veniunt? Nihil accidere bono viro mali potest. Non miscetur vitiosa. Quemadmodum tot annes supernae desertarum mirum, tanta Mediterraneorum vis fontium, non mutant saporem maris, nec remittunt quidem... ita adversarum impetus rerum, viri fortis non vertit animum; manet in statu, & quidquid evenit, in suum colorem trahit, est enim omnibus exterritus potentior... Omnia adversa exercitationes parat... Marce sine adversario virtus. Tunc apparet quantae sit, quantum valeat, polleatque, cum quid populi patientia ostendit... Languent per inertiam segnata, ne labore tantum, sed mole, & ipso sui onere deficiunt. Non fert illum ictum illa felicitas. At ubi assidue fuerit cum incommodis suis rixa, calidum per injurias ducit, nec ulli malo cedit, sed etiam si ceciderit, de genu pugnat. Tandem concludit cum Demetrio Philosofo: Nihil sibi videri infelicis, cui nihil unquam evenit adversi. Cui concitat Boetius libro de consolatione dicens, Infelicitissimum infortunii genus esse, semper fuisse scitum.

S. VI.

Alia argumenta solvuntur.

Contra secundam & tertiam conclusionem, Objici potest celebre Hieronymi testimonium super caput 1. Abacuc Prophetae, ubi sic loquitur: Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur: quae cimicum, & pulicem, & muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua narent &c. Non sumus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationalium quam irrationalium providentiam esse dicentes.

Respondeo primo, quod Hieronymus tantum negat, particulatim & alternatim Deum talia nosse, vel per diversa temporum momenta sic illa cognoscere, sicut per varia momenta deficiant, vel incipiunt. Ita hunc locum explicat Magister sentent. in r. dist. 39. & Alensis 1. parte dist. 26. m. embri. 4. art. 4. ubi ait: Scit Deus quantum sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum: sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia.

Secundo responderi potest, quod Hieronymus in eo loco solum vult, Deum non habere ita peculiarem curam & providentiam de illis

In Bibli...

lib. 11
cap. 2
Epiſt.
3.
dinis. Ut enim eleganter ait Plinius: Rerum natura nusquam magis quam in minimis tota est. Et D. Hieronymus ad Heliodorum: Creatorem non in caelo tantum miramur, & terra, Sole, & Oceano, Elephantis, Camelis; sed & in minimis quoque animalibus, formicis, culice, muscis, vermiculis, & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora quam nomina, eandemque in cunctis admiramur solertiam. Item Augustinus libro 3. de Genesi ad litteram cap. 6. Creat minima corpore, acuta sensu animantia, ut majore attentione superamus agilitatem muscae volantis, quam magnitudinem jumenti gradientis, ampliusque miremur opera formicae, quam onera camolorum. Unde serm. 119. de tempore concludit, quod Deus magnus est in magnis, nec parvus in minimis. Videri etiam potest Pater Ludovicus Granatenſis in Cathedra 1. parte cap. 18. ubi de hoc eleganter & eruditè suo morte disserit.

§. VIII.

Solvitur alia obſectio, & quomodo Divina providentia, rerum contingentiam & libertatem non tollat, breviter declaratur,

39. **O**bjicies ultimò contra ultimam conclusionem. Si res humana divina providentia regerentur, & ea quae fiunt à nobis, essent ab aeterno à Deo praedeterminata, ac praedestinata, tolleretur omnis libertas & contingentia nostrorum actuum, & omnia quae fiunt à nobis, fatali quadam necessitate contingerent: quia aeternum illud divinae providentiae decretum, esset immutabile, & infructabile, & in tempore à Deo praedeterminato, infallibiliter suum consequeretur effectum; & sic frustra fierent exhortationes, consultationes, deliberationes, preces, orationes, & similia. Unde Seneca in Oedippo.

Fatis agimur, ceditur fatis.
Non sollicita possunt cura
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus.
Quidquid facimus, venit ex alto.
Vix illa Deo verissime licet.
Qua nexa sunt currant tansis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo.

Et Horatius lib. 1. Ode ad Fortunam:

Te semper anteit sava necessitas,
Clavos, trabales, & cuneos manu gestans
Abena, nec severus unicus dbeſt,
Liquidumque plumbum.

40. **R**espondeo idem argumentum sub aliis terminis proponi à Seneca Philosopho, lib. 2. naturalium quaestionum, ubi postquam divinae providentiae (quam alio nomine fatum appellat) immobilitatem, efficacissimis rationibus demonstravit, haec sibi objicit.

Fata aliter jus suum peragunt, nec ulla commoventur prece: non misericordia flectuntur, non gratia, servant cursum irrevocabilem, ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superveniens praecipitat. Sic ordinem rerum fati aeterna series rotat, cujus haec prima lex est, stare decreto. Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium, actionumque, quam nulla vis rumpat. Nanc si sacrificiis, & capite nivea agna exorari judicatis: divina non nosti. Sapientis quoque sententiam

A negatis posse mutari, quanto magis Dei? Cum sapiens quid sit optimum in praesentia sciat, illius divinitati omne praesens sit. ... Quid ergo expiationes, procreationes, quid orationes quae Divi sunt pro aliquo munere obtinendo?

Huic difficultati egregius ille Philosophus respondet: Quaedam à Divi immortalibus ita suspensa relicta sunt, ut in bonum vertant, si ad vota praesentia fuerint, si vota suscepta. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum quoque in fato est. Aut futurum, nequit, est aut non? Si futurum est, etiam si non suspensis vota, non fiet. Falsa est ista interrogatio, quia illam mediam inter ista exceptionem praeterit. Futurum (inquam) hoc est, sed si vota suscepta fuerint, hoc quoque necesse est, fato comprehensum sit, aut suspensum vota aut non. Puta fatum est, ut hic desertus sit, sed si litteras didicerit, ab eodem fato continetur ut litteras discat, idè discet. Hic dives erit, sed si navigaverit: ar in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque protinus fatum est ut non get, idè navigabit. ... Sic cum sanitas videatur esse de fato, debetur tamen medico, quia ad nos beneficium fieri per hujus manus venit.

Haec Seneca praclare difficilem illam, immutabilis providentiae cum rerum contingentia, humanorumque actuum libertate concordiam explicavit, quo non melius Christianus Theologus: eodem enim modo illam declaravit S. Thomas 3. contra Gent. cap. 94. in verbis: Cum divina providentia non solum subdatur effectus, sed etiam causa & modi essendi, non sequitur quod si omnia Dei providentia aguntur, quod nihil sit in nobis: sic enim sunt à Deo provisae: ut per nos liberè & contingenter fiant. Et hic art. 4. primo loco ubi objicit: Omnis effectus qui habet aliquam causam per se, quae jam est, vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, provenit ex necessitate: ut Philosophus probat in 6. metaphys. Sed providentia Dei cum sit aeterna, praexistit, & ad eam sequitur effectus de necessitate non enim potest divina providentia frustrari: Ergo providentia divina necessitatem rebus provisae imponit.

D Cui argumento sic responderet: Ad primum dicendum, quod effectus divinae providentiae non solum est aliquid evenire quocumque modo, sed aliquid evenire vel contingenter, vel necessario; & illud evenit infallibiliter & necessario, quod divina providentia disponit evenire infallibiliter & necessario; & illud evenit contingenter & liberè, quod divina providentia ratio habet, ut contingenter & liberè eveniat. De hoc plura dicemus in Tractatu de praedestinatione, ubi veram ac legitimam humanae libertatis, cum divina Providentia, & Praedestinatione concordiam, fusè exponemus.

§. IX.

E **U**ltimum argumentum diluitur, & explicatur modus quo mali subiciuntur divinae providentiae.

Objicies ultimò: Si daretur divina providentia, illa esset universalis, subindeque non solum ad bonos, sed etiam ad malos aliquo modo se extenderet: At Deus nullam habet providentiam de malis & peccatoribus, cum eos non amet, sed odio habeat, nec malum & peccatum ab eis excludat, sed eos peccare sinat, & in peccato perseverare, ac mori permittit: Ergo &c.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, Deus enim non solum bonorum, sed etiam malo-

malorum providentiam habet, longè tamen di-
versam; boni enim sub ordine divinæ bonitatis
& misericordie continentur, & ad divinæ hæ-
reditatis participationem ordinantur & desti-
nantur: mali verò, præcisè quæ mali, ita conti-
nentur: intra ambitum divinæ providentiæ,
quod decedentes ab ordine bonitatis & miseri-
cordie, incidunt intra ordinem divinæ justitiæ,
nec ordinantur in bonum proprium, sed in bo-
num electorum, & in manifestationem divinæ
justitiæ, pro cuius explicatione & elucidatione.
Sciendum est, totum ambitum divinæ provi-
dentiæ duplici ordine contineri, ordine scilicet
misericordie & justitiæ: ut enim dicitur Psa-
l. *simil loquutus est Deus, duo hæc audivi, quia
propter dicitur, & tibi Domine misericordia.* Quia
ergo Deus potentiam habet, hominem è nihilo
producit, quia misericors, illum mox ad vitam
æternam ordinavit, sicque ordinatum, suavi-
terque lux zephiro & motione, ad bonum sem-
per inclinavit, quousque à benigno illo & gra-
tioso ordine misericordie decedit per pecca-
tum. Prius itaque extitit intra ordinem miseri-
cordie: ubi autem ab illo decedit per inordi-
nationem peccati, Deus (ut loquitur S. Tho-
mas) inordinationem illam inordinatam non reli-
quit; mox enim ordinatus est homo peccator
ad penam, ad manifestandum Dei justitiam,
juxta illud ad Roman. 9. *Deus volens ostendere iram,*
et iram facere potentiam suam, sustinuit in multa
patientia vasa iræ apta in interitum, &c. Et quia
peccatores per peccatum servi fiunt, ac divinæ
providentiæ serviunt, non ut liberi, sed ut servi,
idèd sicut opera servorum in familia, ordinantur
ad utilitatem filiorum, inferiora ad bonum su-
periorum, & res omnes corporeæ ad utilitatem
hominis, sic & ipsi mali ordinantur in bonum
electorum. Hinc Augustinus de agone Chri-
stiano cap. 7. *Ex hoc (inquit) admonemur, ut totà*
voluntate serviamus Domino nostro, quoniam justus
liberaliter servit, injustus autem compeditus servit,
omnes tamen divinæ providentiæ serviunt; sed alii
obediunt tanquam filii, & faciunt cum ea quod bonum
est; alii ligantur tanquam servi, & fit de eis quod
psalmus est, &c. Quibus verbis duplicem indicat
ordinem divinæ providentiæ, unum in quo
boni tanquam filii sponte tendunt ad partici-
pationem divinæ bonitatis, & circa illos nihil ex-
ceperit nisi misericordia; alterum in quo mali
tanquam servi, & rebelles voluntati Domini,
ad penam destinantur, & super illos exercetur
divina justitia; & sicut servi non laborant prop-
ter se, sed propter filios familie, ita nec ordinan-
tur mali ad bonum aliquod proprium, sed ad
bonum aliorum, justorum scilicet. Unde idem
Augustinus in de Genesi ad litteram cap. 6. de
reprobis ait: *Num quia præfati sunt, idèd creaturè mi-
serie debuerunt? Habent enim & ipsi locum suum,*
quem in rebus impleant pro utilitatibus sanctorum.
Hujus duplicis ordinis meminit D. Thomas
suprà quæst. 19. art. 6. ubi hæc habet: *Quod re-
cedere videtur à divina voluntate, secundum
bonum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium;*
sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à divina
*voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ volun-
tatis, dum per ejus justitiam punitur, Et quæst. 5. de*
*verit. art. 7. supponens homines ita dirigi à di-
vina providentiæ & ordinari in finem, quod ipsi*
se ipsos dirigant & ordinent ad illum; hoc est
ita, ipsi provideri, quod & ipsi providentes
fiunt, secundum quod ipsi diversimodè se habent pro-
Toni. I.

A videndo, diversimodè eis providetur à Deo, inquit S.
Thomas: *Sic enim rectum ordinem in providendo ser-
vant, & in eis divina providentiæ ordinem servat hu-
mane dignitati congruum, ut scilicet eis nihil eveniat,*
quod in eorum bonum non cedat, secundum illud ad
Roman. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in
bonum. Si autem providendo ordinem non servant,
*quod congruit rationali creaturæ, sed provideant se-
cundum modum brutorum animalium, etiam divi-
na providentiæ de eis ordinabit secundum ordinem*
qui brutis competit, ut scilicet ea quæ in eis vel bona
*vel mala sunt, non ordinentur in bonum eorum pro-
prium, sed in bonum aliorum, secundum quod in Psa-
lmo dicitur: Homo cum in honore esset, non intel-
xit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis*
factus est illis. Hæc D. Thomas: ex quibus ple-
nissimè solvitur argumentum propositum, &
explicatur modus quo mali subduntur divinæ
providentiæ.

ARTICULUS II.

An divina providentiæ essentialiter consistat in
actu intellectus aut voluntatis?

§. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententiæ?

Notandum primò: quod licet Deus in seip-
so simplicissimus sit, in eo tamen cum fun-
damento in re distingui plures actus ex par-
te intellectus & voluntatis, pro varietate obje-
ctorum, & modi tendendi in illa, præintelligendo
tunc alteri, non quod re ipsa aliquis sit prior,
vel antecedens, sed quia est fundamentum ut à
nobis prius intelligatur; ita ut si per impossibile
inter illos esset ponenda distinctio, unus deberet
precedere, & esse causa alterius. Sic affectus,
intellectum priorem esse voluntate, & intelle-
ctionem volitione; & inter ipsos actus intelle-
ctus, cognitionem causæ, cognitionem effectus,
& necessariam liberam: inter actus verò volunta-
tis, volitionem vel intentionem finis, volitionem
& electionem mediorum; & morem naturalem
& necessarium, amorem libero.

Notandum secundò, ad providentiæ quin-
que actus concurrere. Primus est volitio sive in-
tentio finis, hæc enim est quæ movet ad electio-
nem mediorum. Secundus est cognitio medio-
rum proportionatorum. Tertius est consilium,
seu judicium eorum. Quartus est electio. Quin-
tus denique est imperium, executio enim jam
præsupponit providentiæ ejus quod executio-
ni mandatur.

Notandum tertio, quod cum providentiæ sit
pars prudentiæ, quæ versatur circa media: de
primo actu, qui est volitio sive intentio finis,
non potest esse difficultas, an in illo consistat
formaliter ratio providentiæ: certum est enim,
quod ille actus solum se habet antecedenter,
quia ex volitione finis movetur quis ad eligenda
media. Certum est etiã, quod providentiæ,
cum sit ratio practica, non consistit in aliquo
actu intellectus speculativi, & per consequens
ex parte actuum intellectus, solum manet du-
bium de actibus practicis: quales sunt consi-
lium, judicium, & imperium. De actibus verò
voluntatis, solum est difficultas, an consistat in
electione mediorum; His præmissis.

Rrr 3

Circa